

„A csángók a honfoglaló magyarság génösszetételét tükrözik”¹

Az elmúlt években a népességgenetikai kutatások keretében ismerkedtem meg a csángók történetével. Soha nem jártam ott, csak kívülről vagyok és genetikailag is, történetileg is mély tiszteletet ébreszt bennem ez a magyar népcsoport. Három dolgról szeretnék beszélni. Az első általános bevezetés, hogy egy kicsit értsék, mit keres itt a genetikus, a második rész szól a konkrét kutatásról, amit Magyarországon, Egyházaskozáron élő csángók körében végeztünk, a harmadik pedig egy újabb vizsgálat és az ebből adódó következtetések.

Amikor járom a világot, mindig felteszik a kérdést, hogy ti ugyanúgy néztek ki, mint a többi ember, akkor miért vagytok mégis mások? Mert azt minden szakember tudja a világ statisztikájából, hogy Európa népei közül mi élünk a legrövidebb ideig. Ebben talán az is közrejátszik, hogy a mi statisztikánk jó, mások esetleg nem őszintén vallják ezt. De azért biztos, hogy Közép- és Nyugat-Európában, ahová szeretnénk tartozni, mi élünk a legrövidebb ideig, mert a magyarok önpusztítóan élnek. De miért?

Nagyon nehéz erre a kérdésre választ adnom. Mondhatnám azt, hogy rossz a gazdasági helyzet, meg növekszik a szegénység, meg minden egyéb, de hát ez nem magyarázat. Mert Szlovákiában meg Romániában meg Lengyelországban nálunk is rosszabbul élnek, mégis tovább élnek és nem lesznek öngyilkosok olyan mértékben, mint a magyarok. Tehát ennek biztos, hogy más magyarázatát is kell keresni. Abból szoktam kiindulni – nem biztos, hogy igazam van –, hogy az egészség ma már nemcsak azt jelenti, hogy a betegségek hiányoznak, hanem az egészség azt is jelenti, hogy az ember teljes testi, lelki és szociális jólétben él. A magyarságnál én a lelki jólét problémáját érzem a legsúlyosabbnak, valahogy nem élünk jó lelki egészségben, önértékelési válságban szenvedünk. Az az ember ugyanis, aki becsüli magát, az vigyáz az egészségére – csak a buta ember nem vigyáz magára. Ezt kéne megfejteni: miért veszítettük el az önbecsülésünket, miért nem tartjuk fontosnak magunkat, miért nem vigyázunk jobban magunkra. Miért, hogy Széchenyitől kezdve, Teleki Pál miniszterelnökön át a színészkirály Latinovits-ig és a legnagyobb XX. századi költőig, József Attiláig, mindenki öngyilkos lesz?

Borzasztó volt az elmúlt 50 év politikája, hiszen a szlovákok is, meg a románok is náci csatlósok voltak, ott mégsem a népet ültették a vádlottak padjára, mint nálunk. Itt fontosabb volt a szovjet-szeretet, mint a hazafiság. Tehát rengeteg olyan dolog volt, ami megmagyarázza lelki egészségünk hiányát. A mi feladatunk az, hogy ezen változtatni kellene, mert ha ez így megy tovább, akkor a nép olyan beteg marad, mint amilyen beteg most.

Amikor ezt a kutatást elkezdtük, az egyik motiváció a múlt volt. Látom a nyugati országokban, hogy az önbecsülésnek, az önértékelésnek fontos forrása a múlt, hogy tiszteljük, ismerjük a múltunkat. Amikor elkezdtük a kutatást, a magyarság eredetét, a magyarság történetét szeretnénk volna genetikai szempontból vizsgálni. Az embertant nagyon lejáratták a politikai bűnözők, de a modern tudomány szerint a jellemet a gének határozzák meg, és az *olyan jellem, amit sok gén határoz meg, mindig nagyon ki van téve a külső hatások befolyásolásának*. Mi mást csináltunk – sajnos nem ez a legmodernebb módszer –, amikor vérmintát veszünk. A vörös vértetekben vannak olyan egyszerű fehérjék, amiket közvetlenül a gén határoz meg, és a géneknek ezt a hatását semmifajta külső tényező nem befolyásolja. Genetikailag 100%-osan meghatározza az apaságot, amikor tehát egy asszony szórakozott volt és a sok férfi közül nem tudja megmondani, hogy ki az apa. Ez a génjel alkalmas arra, hogy egy népcsoportnak az őseiről képet adjon. Sajnos – mondom – nem a legmodernebb módszert használtuk, mert ma már a géneket közvetlenül is lehet vizsgálni, de akkor, amikor ezt csináltuk, az 1980-as években, nem volt rá lehetőségünk, meg pénzünk sem volt. A csángók vizsgálata nem a magyarok pénzén történt. Nagy szerencsénk, hogy akkor még a nyugat-németeknek volt pénzük és olyan nagy kutatási tervük volt, hogy ők vállalták a világ különböző népcsoportjainak a népesség-genetikai összehasonlítását. Néprajzkutatók segítségével kiválasztottuk a legfontosabb etnikai csoportokat; mint a jász, a kiskun, a nagykun, a palóc, a matyó, gondoltunk a székelyekre, meg a csángókra is, és természetesen nem hagytuk ki a cigányokat sem (Szabolcsban és Baranyában), nem hagytuk ki a zsidókat sem, őket Budapesten vizsgáltuk. Érdekes, hogy a

nyolcvanas években egyedül a zsidók vizsgálatát nem engedélyezték, de hát mi ezt is megoldottuk orvosok segítségével úgy, hogy megvizsgáltuk őket.

Volt két etalon népesség: kellett úgynevezett *tiszta magyar* és kellett egy *nagyon vegyes magyar*. Hát a „vegyes magyart” könnyű volt megtalálni, csak Budapestre kellett menni. A „tiszta magyart” volt a nehezebb. Antropológus és néprajzos kollégáim az őrségiakat ajánlották, de mint kiderült, nem volt jó ajánlat. Akiket etalon vizsgáltunk, azokat úgy választottuk ki, hogy mind a négy nagyszülő ahhoz az etnikumhoz tartozzon. Egyházaskozáron, ahol a csángókat vizsgáltuk, azokat választottuk, akiknek mind a két nagyszülőjük csángó volt. Vért vettünk tőlük és ebből a vérből 26 génjelt vizsgáltunk meg. Ez nagy dolog volt, mert 10 génjelnél nem szoktak többet nézni. Korábban mindig csak AB0-ás vércsoportot, vagy az RH-t nézték, erre volt pénzük. Mi megnéztünk sok vércsoportot, nagyon sok savó-fehérjét, nagyon sok vörösvértest-enzimet, összesen 26 génjelet. Világviszonylatban a legnagyobb vizsgálat volt, legalábbis akkor.

A budapestiek tényleg nagyon keverték voltak. De az őrségiak között is rengeteg a szláv. Ennek a magyarázatára több hipotézis van; a lényeg az, hogy nem volt jó az etalon.

A vizsgálat sok érdekes dolgot hozott, olyat is, ami megerősítette az eddig tudottakat, például, hogy a jászok tényleg irániak. Nagy meglepetés volt, hogy a kiskunok és a nagykunok teljesen különböztek egymástól. Valószínű, hogy a matyók valóban palócok.

A csángók azért voltak érdekesek, mert eredetükkel kapcsolatban többféle elmélet ismeretes. Az egyik szerint Árpádéktól egy csoport leszakadt és ottmaradt. A másik szerint II. Endre és IV. Béla meg a tatárjárás előtt, de különösen utána, létrehozta egy keleti védőbástyát odatelepített magyarokból. Van egy olyan elképzelés is, hogy a moldvai csángók elmagyarosodott, katolikussá vált kunok. A negyedik, amit a román politikusok hangoztatnak, hogy ők románok voltak, csak az erőszakos magyar gyarmatosítás magyarrá tette őket.

Vizsgálatunk egyértelművé tette, hogy az említett etnikai csoportok között a csángók kivételes helyzetűek. Genetikailag szinte közelebb vannak a finnekhez és az irániakhoz, mint a mai magyarokhoz. Ez azért nagyon lényeges, mert valószínű, hogy a *csángók tükrözik a honfoglaláskori magyarság génösszetételét*. Mi, budapestiek biztos, hogy nem. A csángó olyan archaikus magyar népcsoport, amely földrajzilag távol került a magyarságtól, vallásához, magyarságához való ragaszkodásának köszönhetően meg tudta őrizni etnikai képét, tehát nem keveredett. Az a genetikai távolság, amit a gének alapján tudunk érzékelni, világossá teszi, hogy olyan magyar népcsoportról van szó, amely alapvetően különbözik a Magyarország területén ma élő etnikai

csoportoktól, elsősorban abban, hogy jobban tükrözi a honfoglaláskori magyarság természetes összetételét. Ez azt jelenti, hogy a honfoglaló magyarság közelebb állt az iráni és a finn néphez. Majdnem biztos, hogy a honfoglaló magyarságban az iráni gén részesedése nagyobb, mint a finn. A vizsgálat igazolta, hogy a finn–magyar kapcsolat nem csak nyelvi rokonság, hanem biztosan genetikai rokonság is.

Eszerint a csángók származására vonatkozó négy elméletből kettő kiesik. A csángók rettentő messze vannak a kunoktól, mind a kiskunoktól, mind a nagykunoktól. Tehát a kun-származás elmélet biztosan nem igaz, és azt sem lehet elmondani, hogy a románokkal rokonságban lennének. Bár a tudományos tisztesség megkívánná, hogy megnézzük a románok génjeit, amit soha meg nem néztek, de azt hiszem, hogy a finn és az iráni gének nagy része valószínűtlenné teszi a román rokonságot. Akkor már csak kettő maradt tehát, hogy a honfoglaláskor otthon maradtak, vagy később telepítették őket, de a genetikus nem tudja megmondani, hogy melyik elmélet a valószínűbb. De a vizsgálat eredménye azt jelenti, hogy legalább 750 éve élnek ott, genetikailag tisztán. Ez az európai történetben szinte egyedülálló. A baszkok mellett nincs még egy népcsoport az európai történelemben, amely 500 évnél hosszabb ideig meg tudta őrizni az etnikai hovatartozását. Tudatosítanunk kellene a világgal, hogy Európában van egy népcsoport, mert ez tudományosan is kuriózum. Ha a baszkok az európai történelemben szimbólumot jelentenek, azt hiszem erre a csángóknak is nagyon jó esélyei vannak.

A csángók genetikai vizsgálatánál nagy gond az, hogy mindig csak az egyházaskozáriakra és az itt tanuló csángó diákokra alapozhatunk. Nagyon fontos lenne, és ezt régóta tervezzük, hogy oda kellene menni Moldvába az „igazi” csángókhoz, nézni mi a különbség az egyházaskozáriak és a moldvai csángók egésze között.

Nekünk, magyar tudósoknak, úgy gondolom, kutya kötelességünk, hogy az elszakadt népcsoportjainkkal foglalkozzunk, hiszen ez megerősítheti bennünk azt, hogy a csángó hűség világméreteken példa nélkül való, és ha meg tudnánk ismertetni a világgal, hogy van egy népcsoport, amely ilyen hűségre képes, akkor ez világméretű tiszteletet érdemelne. A kutatásokat tovább kell folytatni, mert mindez nemcsak tudományosan érdekes, hanem a csángók és nemzetünk jövője szempontjából is.²

1. Csángó sorskérdések. Az újkígyósi tanácskozás előadásai 1994. október 28–30. Lakatos Demeter Egyesület

2. A témáról bővebben lásd Czeizel Endre: *A magyarság genetikája* című művének 60–71. oldalán levő fejezetét (Debrecen, 1990).